

S - 121.

A SZENTFÜLD: D É L

/1-80. diakép/

"Énekelhet az idegen Jeruzsálemről?" Ez ennek a filmnek a kiindulópontja, a 136. zsoltár parafrázisa, amely kifejezi a zsidó nép minden vágyakozását a száműzetésben: "Ki énekelhet Jeruzsálemről idegen földön?"

Érezheti-e azonban valaki is idegennek magát Jeruzsálemmel szemben? A város és azt körülvevő föld hozzátartozik minden emberhez, mert ez a világ legszentebb helye, az a hely, ahol az emberiség Istennel való kapcsolatának legjelentősebb tapasztalatait szerezte. Az előadás azért minden emberhez szól, akár hívő, akár nem, keresztény, zsidó vagy mohamedán, ortodox, protestáns vagy katolikus. Ez mindenkit érdeklő kérdés, az az egész emberiség hazája.

A Dől sivatagának sűrű csomdjében, a Sinai fenséges ormainál, Galilea gazdag síkságain és tágas vizein. Jeruzsálem kövei, palotái és sírjai között magában a földben és az emberektől hagyott emlékekben rejlik az a mély tapasztalat, melyből a három monoteisztikus /egyistenhívő/ vallás született, az emberiségnek legélénkebbjei. Senki sem tud zarándokként odamenni, valóságban vagy vágyban, mély belső megindulással nélkül, hogy létének legbensőbb és legvallásosabb gyökereihez ne járulna.

Úszófonódnak itt régi és új problémák, találkoznak fajok és viselkedések, érezhetően élnek, mint a világ egyetlen más helyén sem, mindenki életének legegyszerűbb és legmélyebb problémái.

Az első film központi témája a Jeruzsálem városa által alkotott összetett valóság, minden emlékével, amely Dávidtól származik és Jézushoz vezet, folytatódva aztán az arab hódítással, a kereszties hadjáratokkal, a vitatott és szent város mai helyzetéig, a három nagy monoteisztikus vallásig és más különféle zsidó és keresztény áramlatokig vagy felekezetekig, minden problémájukkal, amelyek a mai élet felszíné alól nekiszögeződnek minden embernek, az Istennel való élet mély tapasztalatából beleivódva a jelenbe mint emlékekbe, egészen megának a városnak a köveiig.

Ha "Jeruzsálemet" helyezzük minden további nélkül a probléma középpontjába, a Szentföld déli és északi részéről szóló következő két film elmélyíti azt, elevenebb, konkrétabb, differenciáltabb távlatokat nyújtva számára.

A második filmet a Dél Palesztinájának szenteltük. A Dél a sivatag, a magány, a csend, a próba földje. Ez az a föld, amelyen a régi Izrael megérezte Istenének közelségét: itt van az, ami a zivéből és isteni sugalmazásból született, magára véve ennek a földrésznek leíró elemeit, amelyek ugyanazok ma is, mint háromezer évvel ezelőtt, a teremtés elbeszélésének idején.

Az ember teremtésében összpontosul ez, az emberben, aki Isten képmása és a Biblia egész üzenetének a központja. Történelmi jeleink keresztül kutatjuk az ember történetét is, mintegy százezer évvel ezelőttől kezdve a történelem előtti Jerikóig, a Holt-tengeren keresztül történt valószínűtlen étkelésig, a bibliai emlékekkel teli Engaddiig, Salamon régi bányáig, az Aqaba öblében épült kikötőig, a nabateusok uralmáig, a mai izraeli gyarmatosításig. Emberi problémák, amelyek a századok mélyéből törnek elő, és napjainkig hatnak azon a végtelen területen végig, amelyen Mózes vezette Isten népét. Itt van, a lényeges elemig visszavezetett lét pusztá egyszerűségében az, amit az ég magassága és csend mélysége ígért meg az embernek: Isten látomása.

A Szentföld déli része megragadó sziklás hegyeinek zord szépsége, köves sivatagai és száraz sztyeppái által, az északi rész arculatára jellemzők viszont vizeinek mélykékje, zöldellő rétjei, falvainak és városainak derűje.

Izrael számára a Dél volt a próba földje, Észak viszont az ígért földje.

A harmadik film bemutatja teljes termékenységében és bőségében, egyben felvillantja az "Észak" tengeri utjai ezeréves történelmének igen gazdag emlékeit is, amely összekapcsolta Egyiptom és Mezopotámia ókori műveltségét, és számos csata színtere volt a bibliai korok előtt, alatt és után. Észak-kelet felé

emelkednek Galilea dombjai Názárettől. Északra Gibea hegye, ahol elesett Saul és Jonatán, északabbra pedig, a Tibériás tó hosszában található a Jézus idejéből származó leggazdagabb emlékek és a nagy zsidó rabbik emlékei, akik Jeruzsálem pusztulása után itt gyűjtötték össze népük hagyományait a Misnában és a Talmudban.

Galilea sok helyének romjai emlékeztetnek arra a tragikus elutasításra, amelyet Jézussal szemben tanúsított a népe, miközben a "pogányok Galileája" lelkesedéssel hallgatta szavát, a későbbiekben pedig az egész világ: így módon minden ember számára felkínáltatott az eredetileg Isten és Izrael között kötött szövetség.

A negyedik film a Sínairól és alexandriai Szent Katalin kolostoráról szól, amely a lejtőjén emelkedik és bemutatja a pusztaság környezetét a kivonulás /Exodus/ emlékeivel és a későbbi keresztény szerzetesek emlékeivel, akik évszázadokon át összegyűltek ezeken a rendkívüli helyeken /és később azután nyilván itt maradtak a legutóbbi arab-izraeli háborúig/; a hegyet, ahol Isten legnagyobb megjelenése történtek népének: Mózesnek, Illésnek, és ahol eredetileg létrejött a szövetség, amelynek ki kellett terjednie az egész emberiségre.

Audiovíziós eszköz a szemléltetésére és a párbeszédre

Az eddigiekből nyilvánvaló, hogy Jeruzsálemnek és a Szentföldnek ez a bemutatása nem csupán és mindenekelőtt nem azt keresi, hogy kielégítsen egy bizonyos kíváncsiságot: új arcok, szokatlan tájak, más korok, és más országok története... Arcok, tájak, szokások, öltözetek és a múlt és jelen képei igen erősen keverednek a hagyományban, egy hegységben, egy birodalomban, amely hatékonyan szolgál arra, hogy kiélezze a felületesség burkát, amellyel gyakran körülvevesszük a dolgokat, mintegy azért, hogy "ártalmatlanná tegyük őket" és hogy "ne okozzanak többé problémát.

Minden kép, minden szó egy problémát vet fel: a mai, a tegnapi, az örökös problémát. A felszínről le kell szállnunk a mélybe, minden embernek, valamennyi embernek, az emberiségnek és a világnak

legbensőbb problémáihoz.

Aki látja és hallgatja, ráhagyatkozik a hangok és színek egymásutánjára, és megragadva annak sugalmazásától /amely nemegyszer bámulatra és szemlélődésre vezet/, talán nem is veszi észre, hogy lassanként nem beszél már földiekről, heyeokről, vagy térben és időben távoli eseményekről, hanem önmagáról beszél, saját problémáiról, saját sorsáról, amely olyan mértékben függ a kérdezőknek adott válaszoktól, amennyire ezek a helyek, ezek a események, ezek az események szétlőztek a múltban és ma is folytonosan szétlőznek minden embert, aki a világra jön.

Ezért egy vetítésen és egy előadáson mindenki résztvehet: hívők és nem hívők, meggyőződéses keresztények és felületesek, és környezetükből bárki más.

Bűn lenne azonban, ha a megnézésével és meghallgatással mindent elintézettnak vélnénk. A felvetett problémákat el kell mélyíteni, válaszolni kell rájuk, meg kell vizsgálni és őszintén meg kell vitatni őket. Ez a változatosság természetesen a környezet és helyzet, valamint a gyújtópontok szerint olykor-olykor változtatható: a Genozis elbeszélésének teremtéskérdésproblémájától /értékétől, eredetétől, üzenetétől/ az ember származásáig, történetéig és őstörténetéig, a pátriárkák, bírák, királyok és próféták bibliai elbeszéléseig, a kivonulás /Exodus/ és a változatos kinyilatkoztatás zsidóknak adott és bibliai /ó- és ujszövetségi/ eseményeig, a sokféle és eltérő keresztény felekezetekig, a szerzetesség vagy a keresztények problémáig, az ellentétekig, amelyek megosztják és szembefordítják ma ezeket a részben arabok, részben zsidók által birtokolt területeket; ám a nagyhatalmak harcának a mélyén cél a be nem vallott hegemonia...

Mind ezeknek a problémáknak a mélyén azonban elhagyhatatlanul és kikerülhetetlenül az ember problémája rejlik: ki ez az ember, a teremtés csúcspontja, aki mintegy kivetett és odaszórt az elemek könyörtelenségének üregébe, áthalad a próbák, a csalódások és

hősiességek történetén, hogy fokozatosan uralma alá hajtja a természetet, a legkedvezőtlenebb és legelleneségeesebb vonatkozásaiban is, és nem képes uralkodni önmagán és önzésén, nem képes "megváltani" önmagát, és megváltásra áhítozik, amely rajta kívülről jön... És dörögtek az alapjában legmélyebb problémához: ki az, ki ez a "rajtunk kívülálló", aki kapcsolatba lépve velünk, találkozik velünk, az igazi, egyetlen megváltónk? Ki ez az Isten, aki a történelmenővezérekén át, a sivatagi megpróbáltatások között, a "jó föld" ígérete, az emberi hűtlenség a próféták és bölcsök szava közepette találkozott az emberrel itt, ezen a földön és általa, folyamatos megtestesülésében, amelyet olyan közel hozott hozzánk, hogy láthatjuk, hallhatjuk, érinthetjük az "élet ígését"? Mik jelenlétének biztosítékai? Mire alapozza kéréseit, követeléseit, ígéreteit? Mi a jelentősége mindennek valamennyiünk életére?

Ennél a pontnál megnézhetjük a képeket is, és mély megjegyzéseket fűzhetünk hozzájuk.

A vezérlőkönyv rövid indítékokat nyújt ehhez a célhoz. Ez azonban csak a kezdetet jelenti: a témakör olyan tágas, hogy ki kell egészítenünk. Eszközei: Gaudium et spes, a II. Vatikáni zsinat Doktrína a zsidókról és a nem keresztény vallásokról, - VI. Pál pápa beszédei a Szentföldön tett utazása alkalmából, bibliai kommentátorok és értékesebb tanulmányok Jézusról, a legtökéletesebb embernek az alakjáról, az emberré lett Isten Fiáról, az embernek és az egész teremtnének a fejéről és megváltójáról. /Vö.: Il rinnovamento della Catechesi - A hitoktatás megújulása IV. és V. fejezet./

Gondoljunk arra is, hogy a képek megtekintése már nem tesz szolgálatot, vagy inkább a befejezését szolgálja annak, ami viszont a problémák rövid élőkire állítása után annak részéről jelentkezik, aki az egyesülést szorgalmazza, így rövidesen beszélgetéshez és párbeszédhez vezethet. Ez akként történhet, mint első puhatolódzás a távollévők felé, vagy a hűvétől előkészület hitoktatás keretében, avagy valamilyen bibliai problémák, illetve Jézus alakjának jelenvalóvá tétele érdekében.

A lelki gyakorlat folyamata is valódi témaszt találhat ezáltal az audiovizuális eszköz által konkrétan fölvetett problémákban: nem hasonló helyzet-e ez a sivatagéhoz, ahol az ember léte lényegére kényszerítve, jobban tud viszonyulni mindahhoz, ami életének "unum necessarium"-a /egyedül szükséges?/

Az élet jobbítás végezetül alapulhat a képeknek az üzenetén: ezeknek a valóságoknak így mélyebb lelkiességgel töltése, majd idejében történő okadatolása, ahogyan bevéődtek a sziklába, a kövekbe, a falakba, amelyek átvészelik a századokat; amelyben számot kell vetnem életemmel, hogy ne legyek a "lelkem kívül" és "a valóságon kívül"....

A párbeszéd és a tanulás elmélyítése a következő témák körül foroghat:

- A teremtés: eredete, értéke, üzenete
- Az ember misztériuma /titka/: életörténete, történelme, újra Isten felé;
- A sivatag: Isten népe anyagi és lelki próbatételének alakításának földje; a kivonulás /Exodus/ és a kinyilatkoztatás földje
- Izrael birodalma legnagyobb fénykorában:
- Engeddi, tíma, Esiongheber: mutassuk be /vagy okadatoljuk/ Salomon korát bibliai emlékeinek minden gazdagságával;
- Negyb története: a nabateusoktól a mai arabokig és izraeliekig.

A SZENTFÜLD: DÉL

Történeti áttekintés

Megközelítőidőpont

KRISZTUS ELŐTT

Paleolitikus /Régebbi kőkorszak/

/500.000 - 10.000/

- Ásatások Ubeidiyánál, a Jordán völgyében
- Ásatások a Kármel hegyénél
- Ásatások Uadi Amudnál Galileában
/a galileai ember, "Paleanthropus
Palestinus"/.

Mezolitikum /Átmeneti kőkorszak/

/10.000 - 7.000/

- Jerikó

Neolitikum /Új kőkorszak/

/7.000-4.000/

- Jerikó

Rézkorszak

/4.000-3.100/

- Jerikó, Bersabé
- Arad
- Engaddi: a Templom

Régi bronzkorszak

/3.100-2.000/

- Kánaániak Északon

Középső bronzkorszak

/2.000-1.500/

- A pátriárkák: Ábrahám, Izsák, Jákob
Negebében
A pátriárkák Egyiptomban

Új bronzkorszak

/1.500-1.200/

- A zsidók kivonulása /1.230/
Parán sivataga

Vaskorszak /I-II/

/1.200-930/930-587/

- Saul király /1.030-1.010/
- Dávid király /1.010- 970/
- Salamon király /970- 931/
Tinna, Eisongheber, Engaddi.
- Elizeus /850-800/
- Jozafát /870-848/ - A tarsisi flotta
/hajóhad az aqabai öbölben/

Római korszak
/100/

- Nabateusok /karavánkereskedők erős monarchiája/
 - III. Aretasz, a nabateusok királya Arábiában /85-60./
 - Nagy Heródes Judeában /37/
 - Qumran, Engaddi
-

KRISZTUS UTÁN

- IV. Aretasz /9-40./
- Petra, a nabateusok fővárosa
- Trajanus meghódítja Petrát /106./
- A nabateusok hanyatlása /III. század/

Bizánci korszak
/350-630/

- Avdat, Shivta, Cusa

A mai kor
/1900.../

- Berezbea, Dimona, Eilat.
-

I. A TEREMTÉS BIBLIAI ELBESZÉLÉSE

1. A cím

2. Az Őskáosz /jelképes fénykép/

Kezdetkor... a föld pusztaság volt és üres... és Isten Lelke lebegett a vizek fölött.

Érdekes megállapítanunk, hogy számos szerző, amikor leírja tartózkodásának országát, gondolatban a Genézis első fejezetének szavaihoz fordul.

3. A fény teremtése /jelképes fénykép/

Akkor Isten /Elohim/ így szólt: "Legyen világosság!"

Az első bibliai szavak gondolata a hajnal hasadását jelzi országunkban; mennyivel többet mond ez annak a szerencsésnek a számára, aki ezt a napi látványosságot a Szentföldön szemléli.

4. A reggeli derengés visszatükröződik a Holt-tengerben
/látkép a masadai erőd magasságából/

És megalkotta a szilárd boltozatot, és olváhsztotta vele
/a boltozat fölötti és a boltozat alatti/ vizeket.

A régi szentiró, aki megalkotta a teremtés költeményét, számos alkalommal csodás szemlélődésbe merül az ég színeinek változásán, a vízben visszatükröződésükön, a kora reggeli derengés változottságán, és megsejti és megérzi Isten hatalmas kezét az egész kozmoszban /világmindenségben/.

5. Reggeli derengés a Holt-tengeren /részlet/

Isten a boltozatot "ágnak" nevezte.

Bémulatos egyszerűen és ünnepélyesen jelenik meg az anyag formálódásának, a tér felépülésének magasztos eszménye.

6. A reggeli derengés /panoráma a Holt-tengeren/

Gondolata elméletekben és rendezerekben öltött testet, amelyek kinyilvánítják a Mindenható jelenvalóságát.

7. Juda sivatagja /látkép/

Azután az ég alatti vizek egy helyre gyűltek és kiemelkedett a száraz.

A régi író megérezte a "judának" nevezett sivatag száraz-sivár

testszerűségét, ellentétben a sós tenger sűrű vizével, a folyók és patakok eleven vizével, amelyek az élettel teli völgyekben folytak.

8. Növényzet és föld

A föld zöldellő növényeket termett: fűvet, amelyekben magok vannak, a fajtának megfelelően, és fákat, amelyek gyümölcsöt érlelnek, magokkal együtt.

Ez az annyira változatos és jellegzetes földrész, amely most száraz...

9. Boglárkák

... majd meg termékeny, az éghajlat és a légköri tényezők jóakaratától függően, ez a földrész az esős időszakban a ragyogó színek elbűvölő virággyává válik.

10. Gabonafélék kalásza

A gabonafélék megnyitják kalászaik virágzatát...

11. Eukaliptusz

... a fönséges fák...

12. Fügefa ága

... a levegőbe emelik derűs ágait...

13. Fügefa gyümölcse

... és a gyümölcsök szétterjeszkednek a napon.

14. Datolyapálma

A pálmák a föld diszei, a táj diszei, főnségesen rezegnek az ég felé. /Phoenix dactylifera; a Coryphoideák családjába tartozik./

15. A Nap teremtése

És Isten szólt: "Legyenek világítótestek az égbolton...
a nagyobbik világító, hogy uralkodjék a nappalon...

16. A Hold

... és a kisebbik világító, hogy uralkodjék az éjszakán és
hozzá még csillagok."

17. Alkony

Az idő ütemének szemlélése Isten végtelen szépségének a tanuja,
bölcsességének látható valósága.

A Tábor-hegyének profilja /oldalnézete/ este: az alkonyok és a
hajnalok elbűvölő szépségük. Talán a Szentföld az, amely mindent
lenyűgözővé tesz?

18. A vizek élete /jelképes fénykép/

És Isten szólt: "A vizek teljességgel megélőlények sokaságával"

19. Halak

Az élőlények milliárdjai, besorolva a családok és osztályok
ezreibe...

20. Az élet megsokszorozódása a vízben /jelképes fénykép/

"Legyetek termékenyek, szaporodjatok, lepjétek el a ten-
gerok vizét"...

21. Madár

..."a föld felett pedig röpködjenek madarak, és szálljanak az égbolt felé."

22. Sirályok az alkonyatban

Előkelő formájú, változatos röpködők...

23. A Szentföld déli részének gólyái

... kecses mozgásukkal díszítik a mennyböltöt...

A gólya, a nagy vitorlás, fajtájával: a fehérrel /fehér gólya/ és a sötéttel /fekete gólya/ telepedett meg a Ghór-ban, a Jordán völgyében. A szent szövegek beszélnek a szokásaikról /104.zsoltár, 17./

és vándorlásairól /Jer.8.7./

24. Nyáj az alkonyatban

"Hozzon létre a föld élőlényeket fajuk szerint: háziállatokat, csuszómászókat és mezei vadakat fajuk szerint."

25. Legelő Juda sivatagában

A föld felületén szelíd és nyugodt, avagygyors és ragadozó állatok...

26. A "csuszómászó lények" megteremtése

... vagy védekezésre szegények, illetve ragyogó színűek...

27. A "csuszómászó lények megteremtése"

Mindez bevégezte a tökéletes "díszítés" részeit a szárazföldön...

28. Tengeri kagyló

... és a végtelen vizekben.

És Isten látta, hogy ez jó.

29. Gyererek a homokos tengerparton

Végül Isten megteremtette az embert saját képmására és hasonlatosságára, és uralmat adott neki a halak és madarak, a nyájak és minden állat fölött, amely a földön mozog.

És a változatosságnak mindez a csillogása és gazdagsága az embert szolgálja, aki kivételes teremtményként került ki Isten kezéből, és a bibliai üzenet központja lett...

30. Homokos tengerpart Askalonnál

A Genezis atyai szavai szerető dallamként folynak és mindennek az alapját képezik, amit akár itt a Szentföldön látok, akár máshol, a teremtés mindenféle megnyilvánulásaként.

A bölcs, aki olvasta a teremtés könyvét, elmélkedett rajta és érzelmeit ünnepélyes himnuszba öntötte a Teremtő elé.

Askalon tengerpartja. Ez a Földközi-tenger filiszteus városa, a legrégibb városok egyike, amelyet már följegyeztek Sámson hadi vállalkozásaival /Bírák 14,14./ és az Őszövetség más eseményeivel kapcsolatban.

II. PALESZTINA ŐSTURTÉNETE

31. A paleolitikum korából való régészeti leletek Ubeidiva-nál, a Jordán völgyében

Hogy azonban megismerjük eredetünk részeit, ki kell terjesztenünk kutatásunkat, míg majd visszatérünk a vizsgált földre.

A szent szöveg elbűvölő szavai megragadták a mai ember figyelmét, a rendszeres vizsgálatra és kutatásra ösztönözve, hogy feltárja a történelemnek az idők homályában rejlő gyökereit.

Az ember jelenlétének legrégibb nyomait Palesztinában - Ubeidiyá-nál találták, a Jordán völgyében qibbuz Afiqim mellett, - a Genézaret tavától délre. Itt találták a Közel-Kelet pliocén korszaki ősember koponyájának legrégibb töredékeit, jégkorszakbeli kővekkel és eszközökkel együtt /800.000 - 300.000/Kr.e./

32. Kármel hegye: paleolitikum kori barlangok

A partzegély síkságának különböző részein, a Jordán völgyében, a régi barlangok mélyén, az őstörténet talaj alatti rétegeiben, amelyek az idők homályába süllyedt tavak és folyók partjait tárták fel, félmillió éves fossziliák /kőületek/ töredékeit találták: ezek az ember legrégibb nyomai ebben a körzetben.

A Kármel-hegyi kutatásokat /1931-32/ angolok és amerikaiak vezették, Gavrod és McCown irányítása alatt; ők tárták fel a legrégibb emberi nyomokat, amelyek megfelelnek az európai neander-völgyinek. Néhány jellegzetességük megfelel a neander-völgyiének, olyanok mellett, amelyek a homo sapiens sajátosságai.

Keith ezeket a leleteket *Paleanthropus palestinus*-nak nevezte el. Ezeknek a történelem előtti koroknak az időpontjai csupán nagyon megközelítőek: talán 100.000 évesek Krisztus előtt.

33. Uadi Amud történelem előtti barlangja
a Genezáreti-tó mellett

E történelem előtti emlékek első feltárása alig ötven évvel ezelőtt történt, amikor a Galileai-tenger melletti Uadi Amudnak egy barlangjában találtak egy kőkorszaki koponyát, körülbelül 100.000 évvel ezelőttit.

34. A vadász elől menekülő gazella

Ezekben az időkben az ember vadász volt, és kóborolt, keresve a vadakat. Istenei a vadászat istenei voltak, bennük hitt. Ezekben az időkben valójában ezer év volt egy nap, és ezer ilyen nap telt el az ég és az ezredéves fák alatt.

35. Juhnyáj /részlet/

Idővel mégis szelidíteni kezdte az ember az elejtett zsákmányt.

36. Tel Arad: a dombra épült város

Nyájakba terelte őket és csordákba, hogy tejhez, gyapjuhoz, bőrhöz, húshoz jussanak...

Arad: Nageb városa, valamivel több mint 100 km-re délre Jeruzsálem-től. Élete a századok tágas ívében bontakozott ki: a kalkolitikumtól vagyis a rézkorszaktól kezdve /körülbelül Kr. e.4.000/ a kezdeti arab korszakig /Kr.u. 800-ig/.

37. Cséplő ökrök

Az ember igába fogta az állatokat és hozzákezdett a föld megműveléséhez, hogy éljen gyümölcseivel. Elhagyta a vadászat isteneit, a termékenység és az évezatok isteneinek kedvéért.

Az arabok, Palesztina mai lakói, még nagyon kezdetleges földművelést folytattak. Ezen és a következő képeken számos bibliai emlék jeleníti meg önkéntelenül is: "Nyomatató ökörnek ne kösd be a száját!" /Törv. 25.4./

38. Olajfa a betakarítás idején

Amikor tisztelték az isteneket, bőséges volt az aratás és az embernek jól ment a sora.

Értelmével így az ember meg tudta különböztetni a növényt a növénytől és a fűvet a fűtől, és segíteni tudta mindannak a fejlődését és növekedését, amik gyümölcsöt hoztak életének fenntartásához. Júdeának ez a vidéke eléggé és jól bemutatja a földrész termékenységét és az aratás gazdagságát.

39. Galani druzok, amint gabonát csépelnek

A családok egyesültek más családokkal, hogy falvakat alkossanak, - a falvak egyesültek, hogy városokká váljanak: az egyedüli ember nem állhatott már meg önmagában.

A munkarendszerek még ma is ugyanazok. A gabonának a pelyvától való elválasztására őserégi módként a szelet használják, ez élenken emlékeztet az Ő- és Újszövetség egyes szakaszaira.

A druzok az őslakosok. Körülbelül 2000 fős kisebbséget alkotnak, mely csatlakozott egy, az izlámiban keletkezett vallási

szekotához és ennek törvényeit és hagyományait titokban megőrizték.

III. TÖRTÉNELMI - BIBLIAI KORSZAK: JERIKÓ ÉS A HOLT-TENGER

40. Az ószövetségi Jerikó /a tel-i ásatások légi képe/

A neolitikumnak /új kőkorszak/ első, igazi városa Jerikó volt, a Holt-tengertől északra. Mellette van Elizeus forrása, bő vízzel még ma is a moder város vízellátója /2 km-re délkeletre található/.

Jerikó, a mai Tel-es-Sultan, a romjaiból képződött mesterséges domb. Az ásatások Kr.e.5.000 évesnél idősebb rétegeket is napvilágra hoztak.

Jézus könyve /6.fejezet/ magasztos hangon beszéli el a város elfoglalását a zsidók részéről, akik átgázoltak a Jordánon.

Elizeus forrása az aszfaút melletti házak egyikében van.

A királyok II. könyve /2,19-22./ elbeszéli, hogyan tette Elizeus a megfertőzött vizet egészségessé.

2 km-re délre van Heródes Jerikója, amelyről Jézus beszél az irgalmas ezamaritánusról szóló példabeszédben, és ahol megtérítette Zakeust és meggyógyította a vakokat.

41. A Holt-tenger látképe nyugatról

A forrás alapvető szerepet játszott ennek a földnek egész történetében, meghatározva nem csupán az első lakott központok és az itt beszezfutó utak helyzetét, hanem néhány fontos csata kimenetelét is. Délre fordulva találjuk Juda sivatagjának és a tengernek nyulványait. A tengeren túl van Moáb fenneikja.

Ebbe a sivatagba vonultak vissza azok a remeték és szerzetesek, akik megcsömörlöttek az élettől és a hanyatló intézményektől; ennek a magányába húzódott vissza Jézus is, hogy előkészítse az üdvösség útját.

42. A Holt-tenger tektonikus /földrengésből származó/ süllyedékének panorámája

Az ellentéteknek orra a földjére jellemző, hogy itt, a Szent-föld legmélyebb és legszárazabb részének a központjában, a Jordán völgyének legmélyebb pontján található egy több mint 433 méter mélységű tenger.

A Jordán a "Ghor" fölé ereszkedik le, a földkéreg legmélyebb tektonikus árka felé, amely megszakítás nélkül hajlik a Holt-tengerig, 388 méterrel a Földközi tenger szintje alatt.

43. A Holt-tenger látképe

A Holt-tenger rosszabb valami a délibábnál is, mert vize valóságos, de ivásra nem alkalmas. Ebben a halotti csendben, miután semmi sem mozdul itt, sem rémisztő szakadékaik mélyében, - vadon szépség rejlik, amely felülmul a hely által sugalmazott minden mást.

Minden hal, melyet a Jordán és más édesvizek visznek ebbe a vízbe, tüstént elpusztul a nagy brómtartalom miatt /0,5 % a mély rétegekben/ és magnéziumklorid tartalma miatt /16 %/, a sós tényező pedig körülbelül 27-32 %.

44. A Holt-tenger vize

A szentszerzők sóo-tengernek, Arábia vagy Kelet-tengerének hívták; a görögök Aszfaltosnak, a latinok Holt-tengernek, az arabok Bahr Lut-nak /Lót tengerének/.

Ezen a részen, a Földközi--tenger szintje alatt, a levegő mozdu-
latlan, a hőmérséklet $23-39^{\circ}\text{C}$, s ez még növekszik, amikor fúj az
"el-samum", a sivatag száraz szele. A Holt-tenger délnyugati part-
jain játszódtott le Ábrahám és unokája, Lót kapcsolatának a tör-
ténete: a pásztorok eseményei, háborúk és felfordulások történe-
te.

45. Holt tenger: sóréteggel bevont gallyak

Mindenféle vegyi szerkezetű bitumen és só... Ezek a sókéreggel
bevont formák; mintha valami távoli tragédia fantasztikus lényei
hallatnák segély- vagy kétségbeesés kiáltásaikat.

A Genézis könyve beszél nekünk a nagy felfordulásról, amely
Siddim völgyében és a bitumenes erdőkben zajlott le, ahol So-
doma és Gomora városa található.

Az arab beduinok, a régiség emléke iránti gyöngédségből ezért
hívják még ma is a Holt-tengert "Nahr Lut"-nak /Lót tengerének/.

46. Engaddi panorámája, a Holt-tenger nyugati partján

Az út közepén, a homokos tengerpart hosszában van Engaddi
En-Gadi /"Kakocskaforrás"/ ez a forrás azokról a nagy kecskék-
ről kapta a nevét, amelyek ma a völgyben élnek.

Engaddi oázisa álomezép hely; a szent szövegek szőlője miatt
ünneplik, pálmájáért dicsérik, a Talmud pedig balzsamáért .

Az oázisban található a "seyal" akácfa is, amelyről a gumiarabi-
cumot nyerik; a henne /*Lausonia alba*/, amely narancsszínű tinctu-
rát nyújt; az Énekek Énekének koferje, vagy "botrus cypri",
amelyekkel az arabok még ma is megfestik a körmüket, a szemöldö-
küket és tenyerüket.

47. Kalkolitikus kori templom Engaddiban;
egy modern gibbutz-cal a lábánál

A magaslaton, amelyhez közel van a gibbutz, találhatók egy 5.500 éves templom maradványai, amelyet a kalkolitikumban emeltek, amikor az ember mindinkább növekvő ügyességgel kezdte használni a rézet.

Hogy az oázis az őskortól kezdve vendégszerető volt, annak jelei a szervezett élet maradványai: Engaddi forrásától 150 méterre északra találhatók azok az omladékok, amelyeket az 1961-65-ös időszakban tártak fel és úgy értelmeztek, mint a kalkolitikum korának kulturális tömbjét.

48. Engaddi édesvizi zuhatagjai egyikének lát képe

Itt a víz bőséges, édes és friss. Nem meglepő, hogy Salamon az Énekek Énekében úgy ábrázolja kedvesét, mint Engaddi szőlő-hegyeinek a szőlőfürtjét.

A forrás a fennsíkron tör fel, 125 méterre a Holt-tenger partja fölött.

A mi korunk elején a környék esszénusai hasznosították életük és /föld/ művelésük számára; a qumraniak vezetőket építettek, hogy elvezessék a vizet kolostoruk ciszternáiba /vizgyűjtő medencéibe/. Ezeknél a forrásoknál oltották szomjukat Dávid és társai menekülésük során, és ennek a helynek a közelében szabadultak meg könnyűszerrel Saultól.

49. Engaddinak egy vizesése és a hozzá tartozó medence

A fő forrás, amely öntözi Engaddi oázisát, nagyszerű vizesést alkot és bájos medencében végződik. A bőséges víz /évi 25 millió m³-ről beszélnek/ a zeidó gibbutz-nak is szolgál, megnyitva

ebben az irányban.

Ezekiel látomásának élővize /47.fejezet/, amely a jobb oldalról folyt le az új templom küszöbe alatt, mindenfajta halat hordva folyik, csillapítva az állatok szomját, a sivatagot gyümölcsös-kertté alakítva, tevékenységre sarkalva az embereket, - Engaddinál a Holt-tengerbe ömlik, hogy életet vigyen és vizei közé, élénken jelképezve az Úr hűségét és áldásainak "kiáradását".

IV. ARABAH /ARABA vagy EL-ARABAH/

50. Uadi Araba panorámája alkonyatkor

Délebbre a völgy Uadi Araba pokoli pusztaságában folytatódik. A Holt-tenger jordáni árka folytatódik egy nagyszerű és letarolt, változatos és káprázatos vidéken.

51. Timna: Salamon bányái

Ezen a mályvaszínű és vörös-sziklás vidéken, amely gazdag réz és magnézium ásványokban, tárták fel Salamon híres bányáit. Néhány tudós úgy véli, hogy ez a kézművesek völgye, amelyről szó van az I. Krón.4,14-ben és Nehemiás 11,35-ben.

52. Timna bányájából kikerült azurit egy része

A nyersréz /a réz báziskarbonátja gömb előfordulásokban is/ már önmagában is szép. Fénylő, az ötvösségben a legrégibb idők óta fogva használják.

Az ókori ötvösség sokat használt fel keletkezési helyén ebből az igen szép azuritból.

53. Eilati ötvös

Ma is, mint egykor, ez a rézanyag jelentős értékű ötvöstárgyak megmintázására szolgál.

54. Izraeli bányász Timna bányáiban

Salamon a rabszolgákat foglalkoztatta a bányákban. Ma az izraeliek végzik ezt amunkát hatalmas fejtőgépek és óriási kamionok és traktorok segítségével.

55. Korszerű bányászati technika Timnában

Egész dombokat fejtenek le egy hét alatt és a völgyek visszhangoznak a dinamitok robbanásaitól, ahol régen csak a csákányoknak és a lapátoknak zajai hallatszottak.

ESIONGHEDER

56. Guezireh Faras /Jezirat Faron/ megerősített szigete
Eilattal szemben

Hogy a rézet kivihesse, Salamon kikötőt épített Esionghebernél, az Aqabai öböl végére. Valódi helyzete ismeretlen. Van, aki ide helyezi Guezireh Farashoz /a Fáraó szigetéhez/, amely a tengerparttól néhány méterre található.

Utoljára /1962/ arra gondolt néhány tudós, hogy Esiongheber kikötője Guezireh Faras szigetén valójában az volt, amelyen a felszínre jött a kereszties hadjáratok idejének erősítésein túl egy, a vaskorszak első idejére visszanyúló kikötő /kb.900-500 évvel Kr.e./.

57. Guezireh Faras szigetének erődje,
Arábia hegyeivel a háttérben

Kis öblét bizonyára kikötőnek használták a keresztesek. Háttérben látszanak Arábia hegyei.

Ez a sziget mindig lakott volt, Salamon idejétől a keresztesháborúk idejéig. Talán itt érte el és rombolta szét egy vihar "Tarzis flottáját", amelyet Jozafát /Josafat/ rézrakománnyal terhelt meg, hogy aranyra váltsa Ofirban: "hajói összetörték, és nem tudtak elindulni". /2. Krón.20,37./

58. Egy föníciai hajó modellje Haifa hajómuzeumban

Történt pedig Esiongheberben, hogy Hiramnak, Tirus királyának hajói Ofirból származó aranyat szállítottak a jeruzsálemi templom felépítéséhez.

A föníciai tengerészek Salamonnak és Juda más királyainak a szolgálatában állottak. Ennek a kis föníciai parti hajónak a modelljét az Új Birodalom /Kr.e.l.500/ egyiptomi sírboltjainak freskói alapján szerkesztették meg. Salamon hajói, mint a következő királyokéi is, mélytengeri nagy vitorlás hajók voltak, felismerve, hogy nagyszúlyú nyersanyagot szállítsanak; ezért igen nagy űrtartalmúak voltak, s ez látható ezen a modellen, amely 500 évnél idősebb.

59. Korzerű izraeli hajó Eilat /Elat/ kikötőjében

A környéken van még Eilat korzerű kikötője. Dávid csillaga villog az itt horganyzó hajók árbócáról.

60. Eilat: kikötői berendezések

Amint Timnában, - a technika megváltozott, de a dolgok lényegükben folytatják a régit.

Eilat mai kikötői felszerelése egyike a legkorszerűbbeknek.

61. Horgonyláncok Eilat kikötőjében

A múlt és a jelen közti kötelékek folytatódnak. Mielőtt eltávoznánk Eilatból, a teljesség kedvéért szükséges visszaemlékeznünk, hogy Izrael Esiongheberben készítette az Exodus 29. állomását /Számok 33, 35./.

V. NECEB TEGNAP ÉS MAI

62. Az Uadi Araba panorámája Petra,
a nabateusok fővárosa fölől

Uadi Araba keleti vidékén, mélyen beleékelődve Edom vörös hegyei közé, van Petra, a nabateusok birodalmának fővárosa.

Petra: a legendás város, az álomszerű és utólérhetetlen város, elbűvölő történetű, amely virágzott már négy századdal korunk előtt, és még három századdal utána is.

63. "Hyphaene thebaica" /pálma/ Uadi el-Arabah-ban

Nabateusok is megművelték a régi rézbányákat és nagyon sokat hasznosítottak az Arábia és a Dél /Egyiptom/ közötti területeken folytatott kereskedelem által.

A nabateusok, Dél arabjai, kereskedő és karavános nép, Salamon után néhány évszázaddal újra belekezdve a karavánkereskedelembé, virágzóvá tették azt, áthaladva a Vörös-tenger kikötőitől a

Földközi-tenger kikötőig terjedő távolságokat, szállítva a Timna bányáiból nyert rézet.

64. Avdat, Negeb-ben: oszlopok

Az ittletűnt sok nép közül egy sem hagyott ennyire eltörölhetetlen jegyet a sivatag vidékén. A nabateusok voltak az elsők, akik zöldelővé tették ezt a sivatagot és biztosították a homoknak és kőnek régi elsőségét.

Avdat nabatas városát, amelyet Gáza, Petra, Eilat és a Holt-tenger nagy karavánnyomainak a keresztezésénél alapítottak a Kr.e. II. században, Traianus császár hóditotta meg, a bizánciak lakták, a perzsa betörés során kifosztották 619-ben, majd lakosai elhagyták a VIII. és X. század között. Az angol Palmer tárta fel a sivatag homokja alól 1871-ben.

65. Shivta, Észak Negebjének másik városa

Shivtát, Észak Negebjének karavánvárosát ez a rendkívüli nép jellemzi. Nagyságát helyzete szabta meg.

Shivta nagy városa /nabateus, római, bizánci/ békés időben népek és törzsek békés találkozása által, országhatárok nélküli gazdag kereskedelemben egyike volt Észak Negebje öt bizánci városának Justinianus idejében.

66. Paran és nagy sivatagi kiterjedése Észak Negebjében

Közelében van Paran sivataga. Ezen a végtelen területen vezette Mózes a tizenkét törzset több mint ezer évvel Krisztus előtt. A mérhetetlen mezses fennsík déltől északig, a Sinai-hegylénc északi melléknyulványáig terjed, Sin sivatagjáig, Cadeestől délre; Uadi Arabahtól nyugatra egészen az egyiptomi határig. Ez Paran bibliai sivatagja. Ide huzódott vissza Hágár és Izmael, amikor

Abrahám eltávolította őket /Gen.21,14-21./ Izrael fiainak Mózes által az Igéret Földje felé vezetett 12 törzse itt állapodott meg mintegy negyven éven át hitehagyása és megfontolás közepe. Innen menekült Dávid Saulnak dühöngő megszállottsága elől /1 Sám.25,1./.

67. Egy Kurnub melletti nabateus ciszterna /viztároló/ maradványai

Nem hullott le egyetlen esőcsepp sem, hogy a nabateusok őse ne gyűjtötték volna viztárolókban és tartályaikban, vagy el ne vezették volna a szántóföldek felé. Ez tartályaik egyike. Ámbár alámosta 15 évszázad vize, a kövek még a helyükön vannak.

A nabateusok a kereskedelemen kívül minden erőforrást gyűmölcsőztettek a földművelés számára, a gátakat, kanálisokat és viztárolókat építettek.

68. Ein-Avdat /Avdat kutja vagy forrása/:
a víz eróziója /pusztító munkája/

Kétségtelenül hasznosították, hogy a nagy völgytörkokban, mint itt is Ein-Avdatban, víz volt. Ezeket a sziklát letarolták a hirtelen zivatarok, a sivatag esői.

69. Ein-Avdat és környéke

Ime: a sivatag még egyszer zölddé vált. Ezzel a völgytorokkal szemben fekvő oldalon, amely elvész Zin sivatagjában, építették fel Sde-Boker /Sede Boqer/ qibbutz-át. Az izraeliták jobban csinálták ezt, mint a nabateusok, és a vizet közvetlenül Galileából vezették ide. Itt látjuk Ein-Avdat /Avdat forrása/ völgytorkolatának kivárató útját Zin síkságán. A második síkságon van Sde-Boker-nek qibbutz-a, Ben Gurion volt miniszter lakóhelye.

70. A "FARM", - kísérleti állomás a nabateusok
földművelési módszereinek tanulmányozására

Avdat közelében van egy izraeli kísérleti gazdaság, amely teljesen a nabateusok földművelési módszereinek tanulmányozására szolgál. Avdat Akropolisza, legszebb városainak egyike, a kísérleti földek közelében található.

Az izraeliek megtalálták már, átvéve a régi módszereket, ennek a száraz földnek legjobban megfelelő növényeket és ültetvényeket.

71. Dimona, Negeb korszerű városa

35 km-re észak-keletre van Dimona, egy teljesen új város, amelyet a sivatagban építettek a korszerű technológia minden eszközével.

Dimona korszerűoázis, városát 1955-ben alapították a Holt-tenger foszfátbányásinak dolgozói, szövő- és keramikus iparral rendelkezik. Nem hiányoznak az oliva- és eukaliptusz-ültetvények sem, tökéletesen sikerült merész kísérletek.

72. Kurnub, nabateus és bizánci város,
nyolc és fél kilométerre Dimonától

Nyolc és fél kilométerre Dimonától található Kurnub nabateus városa. Hasonlóságuk szembetűnően nagy. Ugy tűnik, hogy csak az idő osztotta meg őket. Jobbra, a körfalon alig belül, világosan láthatók két templom romjai.

Az izraeliek Mamsbit-tal azonosítják, néhány kilométerre Dimonától. Benne a hőforrásokat a legtökéletesebb római technika szerint készítették, a házakat és palotákat pedig értékes keleti szőnyegből készült mozaikpadlózatokkal látták el.

73. Bersaba /Beer-Sheba/, a Negeb korszerű fővárosa

Alul található Bersaba. Négyezer évvel ezelőtt érkezett ide Ábrahám nyájaival és sátraival. Kutat vájt és ligetet ültetett. Feleségének rabszolganője, Ágár és fiuk, Izmael szomjban halt volna, ha meg nem mentette volna őket Isten közbelépése. Bersaba /Beer-Sheba: az oaskú kutja/ Negeb fővárosa. Itt nemcsak a korszerű paloták, a pátriárkák emlékei élednek ujja: az Ábrahám által vájt kut és a szövetség is, amelyet Abimelekkel, Ghear királyával kötött /Gen.21,30./.

Itt bolyongott Hágár fiával, Izmaellel, miután Ábrahám eltávolította őket /Gen.21,14./

Ábrahám tamariszkuszt ültetett itt és Elohimnak szentelte. És az emlékek folytatódnak az Izsákkal kötött odú kutja körül, aki kitisztította és szövetséget kötött Abimelekkel /Gen.26,26-33./.

VI. ISTEN ÉS EMBER A SIVATAG MAGÁNYÁBAN

74. A sivatag korszerű szórakozásai

Kiindulva a Genezisből és a teremtésből, utunk a paleolitikum korától napjainkig jutott el. Uadi Amud barlangjaitól a korszerű Bersabáig, Negeb fővárosáig.

A puszta egyszerűségtől és az elemektől való mély függéstől az ember eljutott a függetlenségig egy mindig növekvő együtteség által. Kelet e városainak hatását nem lehet leírni mindazzal az érzékletes erővel, amelyet a felkészült és figyelmes látogató lelkében ébresztenek, sem a sivatagot, sem Negeb pusztáját.

75. Bersaba Negeb központjában

Ha azonban a Szentföld lényegét keressük, nem találjuk meg a sivatag városainak romjai között, bármennyire bibliaiak is az emlékeik, hanem sokkal inkább magában a sivatagban. Ez a lényege ugyanis az ég magasságában és a csend mélységében rejlik.

Ez az, ami az embernek megígérte Isten látását, a látás pedig megszentelte ezt a földet.

Negeb pusztájának ez a tágassága volt a pátriárák természetes környezete, a sűrű csendnek és a mély elmélkedéseknek a környezete. Ebben a légkörben szólt Isten-Elohim szava az emberekhez és vezette őket a reményesség és a hit ösvényein az üdvösség jövője felé.

76. Beduin sátrak egy kis Uadiban

Egyedül a sivatag ürességében, a mágikus eszmék és totemisztikus fogalmak teljes kiküszöbölésével nyilatkozik meg végül Isten keze minden esetben.

Ma már ritkák a beduinok antracit színű sátrai. De mennyire ki-
virágozhatott a sivatag, amikor Ábrahám, Izsák és Jákob tábor-
helyei díszítették.

A Pusztta szabadságában, a sivatag mély csendjében Isten formálta a hívők új népének vallásos tudatát, megtisztítva a központi városok bálványimádó tévelygéseitől.

77. Esőfelhők gomolyognak a sivatag fölött

Isten kezdeményezte, hogy áldásával megteremtse a jövőt. Igérete olyan, mint a bőséges esőjű felhő.

78. Zivatar a Negebben

A sivatag ivővize sohasem bő. Az ég vizét, bárhogyan jön is, még ma is Isten áldásának tekintik, amely úgy száll alá, mint az eső...

79. Növény fakad a sivatagban az eső után

A víz, amely új életre kelti a szomjazó földrészt és kivirágoztatja az embernek Istenben csökkenőben lévő reményeit; a víz, az élet gyökerei számára szóló elsőrendű szerepével még ma is Isten ember iránti hűségének a jelképe, az ember iránt, aki várakozik és vándorként halad az ígéret földje felé.

80. V É G E

++++++